

Reader voor trainer-coaches

Sporters met gedragsproblemen

Colofon

De reader 'Sporters met gedragsproblemen' is bedoeld als hulpmiddel en naslagwerk voor trainers-coaches en cursisten van de bijscholing 'Sporters met gedragsproblemen' op niveau 2 en 3 van de Kwalificatiestructuur Sport.

Deze uitgave is gerealiseerd door NOC*NSF/Academie voor Sportkader en Special Heroes in opdracht van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

De inhoud is ontwikkeld door een werkgroep bestaande uit medewerkers van sportbonden, onderwijs, sportopleidingen en organisaties deskundig op het gebied van gedragsproblemen.

Projectgroep

*Simon Leistra
Arjen Bloemink
Bert van Klaveren
Bert Geenen
Saskia Biesterbosch-Weelink*

Onder leiding van:

*Ruud Hekker
Sam de Vor*

Eindredactie

Hilda Jeninga

Samenstelling

Simon Leistra

Deze uitgave is een product van

*NOC*NSF*

Vormgeving

Sam de Vor

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Gedragsproblemen	5
3. Do's & don'ts	8
4. De trainer	10
5. Nog meer informatie?	12
Bijlage 1 Didactische driehoek	13
Bijlage 2 SGG-model	14
Bijlage 3 ABCD-model	15
Bijlage 4 Praktijkopdracht	16

1. Inleiding

Het ministerie van VWS vindt het belangrijk dat iedereen kan sporten bij een sportvereniging. Ook sporters met een beperking. Daarom heeft ze geld beschikbaar gesteld om de kwaliteit en kwantiteit van sportkader dat werkt met gehandicapte sporters een impuls te geven. NOC*NSF en Special Heroes hebben hier samen invulling aan gegeven. Onder andere door het ontwikkelen van de bijscholing 'Sporters met gedragsproblemen.'

NOC*NSF heeft in 2012 twee bijscholingsmodules voor trainers-coaches opgeleverd. Eén over sporters met autisme en één over sporters met een verstandelijke handicap. In deze bijscholingen is geïnvesteerd, omdat de deskundigheid van trainers, coaches, instructeurs en ander begeleidend kader een belangrijke randvoorwaarde is om mensen met een beperking te laten sporten. Na de succesvolle implementatie van de modules bleek er behoefte aan vergelijkbare modules gericht op sporters met een visuele beperking, sporters met een auditieve/communicatieve beperking en sporters met gedragsproblemen.

De meeste sporters met gedragsproblemen sporten bij reguliere sportverenigingen. Om alle sporters veilig en naar eigen behoefte te kunnen laten sporten, is het van belang om trainers, coaches en begeleiders te leren hoe ze met de sporters met een beperking om kunnen gaan. In de bijscholing 'Sporters met gedragsproblemen' reiken we hiervoor kennis en handvatten aan. De bijscholing is ook interessant voor begeleiders in het onderwijs, bestuurders van sportverenigingen en ouders/verzorgers.

Deze reader is bedoeld als naslagwerk bij de bijscholing 'Sporters met gedragsproblemen'. Je vindt er informatie over de beperking, de invloed ervan op het sporten en de manier waarop jij en de sportvereniging met de sporter om kunnen gaan. De reader hanteert een didactische driehoek als theoretisch kader (bijlage 1). De didactische driehoek omvat verschillende invalshoeken; de trainer, de taak en de deelnemer. De focus tijdens de bijscholingen zal liggen op de trainer-coach. Hoofdstuk 2 geeft een overzicht van probleemgedrag en mogelijke oorzaken en achtergronden. Hoofdstuk 3 is gewijd aan de omgang met een aantal veel voorkomende stoornissen en gedragingen. In hoofdstuk 4 staat de trainer centraal, hoe te handelen in bepaalde situaties (reflecteren)? De reader bevat ook tips voor als je nog meer wilt lezen.

2. Gedragsproblemen

Werken met kinderen met een gedragsprobleem is complex. Gedragsproblemen kunnen we onderscheiden in externaliserend gedrag en internaliserend gedrag. Aan gedragsproblemen kunnen diverse oorzaken ten grondslag liggen. In veel gevallen is het een combinatie van factoren. Binnen de module gedragsproblemen ligt de focus op de trainer en niet zozeer op het kind. Centraal staat de vraag: 'Hoe ga ik als trainer om met het probleemgedrag van het kind?'

Gedragsproblemen zijn lastig voor een kind en voor zijn of haar omgeving. Kinderen die op een sportvereniging probleemgedrag laten zien, worden vaak weggestuurd. Het probleem wordt daarmee verplaatst in plaats van weggenomen. Binnen deze module wordt probleemgedrag op een andere manier aangepakt. We gaan kijken naar de signalen, de oorzaken en de gevolgen van probleemgedrag.

2.1 Wanneer is er sprake van gedragsproblemen?

Wanneer is gedrag probleemgedrag? Probleemgedrag is een normatief en subjectief begrip. De een ervaart bepaald gedrag als opstandig, de ander noemt het agressief. Gedrag is probleemgedrag wanneer het niet in overeenstemming is met de normen van de heersende groep. Om probleemgedrag te beoordelen, kijk je naar:

- De frequentie en de duur van het gedrag;
- De omvang (komt het alleen op de sportvereniging voor of ook elders?);
- De gevolgen van het gedrag.

2.2 Verschijningsvormen¹

Probleemgedrag kun je opsplitsen in twee verschijningsvormen, namelijk externaliserend gedrag en internaliserend gedrag. Externaliserend gedrag is storend voor de ander en zijn of haar omgeving en is naar buitengericht. Internaliserend gedrag is gedrag waar hij of zij in stilte onder lijdt. Het gedrag is op de persoon zelf gericht. In deze module ligt de focus op externaliserend gedrag, omdat dit direct zichtbaar is.

Voorbeeld externaliserend probleemgedrag (bron: www.nocnsf.nl)

Lieke en Omer

"Ik ben de juf van Lieke en Omer, zij zitten bij mij in groep drie. Het is uitdagend om twee leerlingen met ADHD in de klas te hebben en ik probeer hier zo veel mogelijk positieve punten uit te halen. Zo kunnen ze veel aan elkaar hebben op het moment dat een van de twee een woedeaanval krijgt. Ze snappen elkaar goed en geven elkaar de ruimte als dit nodig is. Tijdens de gymlessen probeer ik deze leerlingen een duidelijke structuur te bieden. Ik probeer er bijvoorbeeld voor te zorgen dat de klas rustig binnen komt en dat ze eerst allemaal op de bank gaan zitten. Daarna ga ik de activiteiten uitleggen: dit probeer ik zo kort en duidelijk mogelijk te doen en pas dan mogen ze lekker gaan sporten. Er zijn duidelijke regels binnen de activiteiten en in de omgang met elkaar. Op deze manier probeer ik zoveel mogelijk onenigheid te voorkomen."

Voorbeeld internaliserend probleemgedrag (bron: www.nocnsf.nl)

Janneke

"Janneke is tien en is een rustig en stil meisje. Ze heeft een angststoornis waardoor ze voor veel dingen bang is. Het is bij Janneke belangrijk om een vertrouwensband op te bouwen, zodat ze ook op school mensen heeft die ze vertrouwt. Dit doe ik door veel persoonlijk en informeel contact te hebben. Tijdens gymlessen geeft Janneke af en toe aan dat ze er tegenop ziet om nieuwe dingen te leren. Door de band die ik met haar heb opgebouwd, kunnen we afspraken maken. Zo spreek ik bijvoorbeeld met haar af dat ze sowieso alle activiteiten een keer doet. Als ze niet durft, vraagt ze

¹ Mombarg, R., Moolenaar, B., Zengerink, G., Leistra, S. (2007) Reader kinderen met gedragsproblemen & sociaal-emotionele problemen ; Groningen

eerst een medeleerling om haar te helpen. Als dat niet genoeg zekerheid biedt, mag ze mij om hulp komen vragen. Haar beweegniveau is goed genoeg, dus het gaat hier om zelfvertrouwen. Bij Janneke is het duidelijk dat dit groeit en ze steeds meer plezier krijgt in de sportactiviteiten.”

In deze reader hebben we het over agressieve uitingen zoals schade toebrengen aan een ander, een ander bedreigen of aanvallen, psychisch of fysiek geweld. Er zijn twee vormen van agressie: openlijke en bedekte agressie. Openlijke agressie is slaan, schoppen, schelden; dus fysiek en verbaal. Bedekte agressie is gedrag dat voortvloeit uit wrok tegen iemand anders zoals liegen, dwarsliggen of stelen.

Agressief gedrag gaat vaak samen met andere anti-sociale gedragingen zoals weglopen en spijbelen. Kinderen die tussen hun vierde en elfde jaar agressief vertonen, doen dit vaak ook op latere leeftijd. Extra risicofactoren zijn wonen in een achterstandswijk, werkeloosheid, armoede en een onvolledig gezin. Niet alle agressieve jongeren hebben een dergelijke achtergrond, maar de kans op agressief gedrag is bij dergelijke omstandigheden wel groter.

Veel jongeren (ongeveer 40%) vertonen wel eens agressief gedrag. Maar slechts bij een klein deel is het chronisch (circa 5%). Jongens vertonen vaker openlijk agressief gedrag dan meisjes. In contacten met andere kinderen veroorzaken agressieve kinderen vaak moeilijkheden. Ze kunnen gevoelens van anderen vaak niet goed inschatten. Toch zijn ze niet altijd impopulair. Sommige agressieve jongeren lijken wel populair te zijn, zeker als het de leiders zijn.

2.3 Oorzaken

Oorzaken van probleemgedrag zijn vaak moeilijk te achterhalen. De problemen komen vaak voort uit een combinatie van factoren, zoals het kind zelf, de trainer, het gezin, de buurt (omgeving), vrienden.

2.3.1 Factoren bij het kind

Structuurloosheid

Een kind is (tijdens de opvoeding) voortdurend op zoek naar duidelijkheid en grenzen. Het ene kind heeft dit meer nodig dan het andere kind. Een kind dat agressief gedrag vertoont, kan zelf (nog) geen grenzen stellen.

Hersenbeschadiging

Een hersenbeschadiging of geringe intelligentie kan ervoor zorgen dat een kind dingen niet begrijpt. Een kind dat praat tijdens een uitleg of op een minitrampoline springt als de trainer er niet bij is, weet niet wat hij of zij fout doet. Wanneer een kind zich niet in een ander kan verplaatsen, kan het ook niet nagaan of het iemand pijn doet.

Aangeleerd gedrag

De sociale leertheorie gaat ervan uit dat agressie aangeleerd gedrag is. Zo kunnen ouders -volgens deze theorie- kinderen agressie aanleren. Bijvoorbeeld door, op grond van vooroordelen, de agressie op een zondebok uit de omgeving af te reageren. Ook komt het voor dat ouders thuis agressie bestraffen en verbieden, maar het buiten de deur juist aanmoedigen. Het kan ook zijn dat een kind door zijn stoere gedrag status in de groep krijgt. Die status is dan een soort beloning voor het agressieve gedrag. Kinderen kunnen dus gedrag overnemen, dit wordt ook wel modeling genoemd.

Inclusietheorie

Een kind wil erbij horen. Het kiest niet voor een constructieve, maar voor een negatieve manier. Het gedrag ontstaat uit een vorm van aandacht trekken (iets stuk laten vallen, clown spelen, iets gewaagsds doen). Als dit niet helpt, gaat het kind bewijzen dat het macht heeft door dingen juist wel of niet te doen, zoals weigeren om op te ruimen of te vroeg weggaan. Als de machtsstrijd escaleert, kan deze omslaan in wraak. Het kind zoekt dan allerlei mogelijkheden om de macht en status te behouden, bijvoorbeeld door de fietsbanden van de trainer door te prikken. Als dit niet werkt, zal het kind overgaan tot het tonen van z'n onmacht. Het kind raakt zo gefrustreerd in zichzelf doordat het er niet bij hoort, dat het er niet meer in gelooft en opgeeft ('Ik doe het niet, want ik ben toch nergens goed voor').

2.3.2 Factoren bij de trainer

Organisatie

Wanneer de organisatie van de training rommelig en ongestructureerd is of de instructie onduidelijk, dan ontstaan er al snel ordeproblemen. De kinderen moeten te lang wachten of begrijpen niet wat ze moeten doen. De trainer wordt boos, omdat het niet loopt zoals hij wil. Zo kan een sfeer van agressie ontstaan.

Matching

Een trainer kan niet met elk kind even goed opschieten. Vaak gaat het om onbewuste redenen zoals het hebben van een bepaald trekje of het dragen van overdreven sieraden. Een trainer kan denken dat het kind een probleemkind is en gaat zoeken naar bewijzen. Al snel gaat het kind voldoen aan de verwachtingen van de trainer. Bij het betreffende kind ontstaat het gevoel 'De trainer heeft toch de pik op me.'

Teveel richten op negatief gedrag

In elke groep kan probleemgedrag voorkomen. Als een trainer zich alleen maar richt op negatieve dingen, dan ontstaat er een vervelende sfeer binnen de groep. Dan kan het gebeuren dat de trainer een afkeer krijgt van een bepaalde groep en de groep een afkeer van de trainer.

2.3.3 Factoren binnen het gezin

Er zijn vier opvoedingsstijlen die het probleemgedrag versterken:

Structuurloosheid

Het kind krijgt geen grenzen aangeboden door de ouders waardoor het op de training op zoek gaat naar grenzen. Het is niet gewend aan regels en het naleven ervan.

Overprotectie

Het kind wordt teveel beschermd door zijn of haar ouders/ verzorgers en krijgt weinig of geen ruimte voor eigen initiatief. In situaties waarin de ouders/verzorgers er niet bij zijn, kan de rem er volledig afgaan. Het kind kan niet omgaan met vrijheden en moet leren zelf regels te hanteren.

Verwaarlozing

Het kind wordt niet geliefd door zijn ouders of krijgt geen aandacht. Het staat er dan alleen voor en zal niet snel iets voor iemand anders doen. Of het doet juist extra zijn of haar best om erbij te horen, bijvoorbeeld door stoer te doen om op te vallen of een grote mond te geven om vrienden te krijgen.

Mishandeling

Als het binnen het gezin heel gebruikelijk is om te slaan of om te schelden, dan leert een kind dat dat de manier is om problemen op te lossen.

2.4 Factoren uit de buurt, vrienden

Wanneer er in de buurt veel agressief gedrag wordt vertoond, dan heeft dit invloed op het gedrag van het kind. Het kind identificeert zich met zijn of haar directe omgeving. Wanneer het kind zich in een andere omgeving bevindt, is het moeilijk om het gedrag aan te passen.

Hoofdstuk 3. Do's & don'ts

Wanneer een sporter probleemgedrag laat zien moet je als trainer handelen. In de volgende overzichten is van een aantal stoornissen aangegeven hoe een trainer kan handelen (do's) en wat hij of zij beter achterwege kan laten (don'ts). Deze do's & don'ts zijn *niet* bedoeld als 'zalfje' om tot een oplossing te komen. Daarvoor zijn gedragsproblemen vaak te complex.

3.1 Angst/ faalangst

Do	Don't
Structuur bieden	Vergelijken van prestaties
Reageren op signalen van onzekerheid	Nadruk leggen op wat het kind niet kan
Ingewikkelde taken opdelen	Zelf de oplossingen aandragen
Kind keuzes laten maken	Angst negeren
Positieve feedback	
Individuele aandacht	

3.2 Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD)

Do	Don't
Vaste volgorde les	Losse materialen gebruiken
Lesstof stapsgewijs aanbieden	Veel regels stellen
Regels opdrachten kort	Boos worden
Instructie vaak herhalen	Discussie voeren
Complimenteren	
Inschakelen als hulp	

3.3 Pervasive Developmental Disorder (PDD-nos)

Do	Don't
Voorspelbaar zijn	Ongestructureerde opdracht geven
Visueel maken van de instructie	Plotselinge veranderingen
Lesstof opbouwen	Teveel lawaai (carroussel)
Rustig tempo werken	
Emotioneel neutraal	

3.4 Asperger

Do	Don't
Voorbeelden visueel maken	Veel verbale en non-verbale communicatie
Duidelijk zijn in afspraken	Fantasieverhalen gebruiken
Benoem wat goed gaat	Boos worden op het kind dat situatie verkeerd inschat
Vorbereiden op veranderingen	Uitvoerig interesses van kinderen bespreken
Teruggetrokken kinderen activeren en aanmoedigen om mee te doen	
Opdrachten afbakenen in tijd	

3.5 Oppositional Defiant Disorder (ODD)

Do	Don't
Duidelijke structuur bieden (regels, omgeving)	Inconsequent handelen
Gewenst gedrag belonen	Kind beschuldigen
Extreem gedrag direct corrigeren	Discussies voeren
Time-out instellen	Fout voorbeeld laten fungeren
In gesprek met ouders/verzorgers	
Triggers voorkomen (stresssituaties, nieuwe situaties voorstructureren)	

3.6 Samenvattend

Tijdens de trainingssituatie hebben trainers te maken met een grote diversiteit aan gedragingen, gewenst en minder gewenst. In dit hoofdstuk is een beknopte samenvatting gegeven van een aantal stoornissen of probleemgedrag en hoe een trainer kan handelen.

Hoofdstuk 4. De trainer

De trainer is een belangrijke spil in het omgaan met gedragsproblemen tijdens trainingen. Trainers zijn verantwoordelijk voor een goede training voor alle deelnemers. Wanneer er binnen de trainingsgroep deelnemers zijn met probleemgedrag, dan moet de trainer hier adequaat op inspelen. Binnen deze module hanteren we niet voor niets: 'sporten is voor iedereen'. Om goed om te gaan met probleemgedrag, helpt het om te accepteren dat het gedrag aanwezig is. Van daaruit kan een trainer proberen het probleemgedrag om te buigen.

4.1 Het SGG-model

Het SGG-model kan helpen bij het ombuigen van probleemgedrag. SGG staat voor **S**ituatie **G**edrag **G**evolg. Het model wordt gebruikt bij het aanleren van gewenst gedrag en het afleren van ongewenst gedrag. Door gewenst gedrag te belonen, neemt het toe. We leggen dit uit aan de hand van een voorbeeld.

Voorbeeld werken met het SGG-model

Jan komt de sportzaal binnen en begint direct met een bal te stuiten. Als de trainer vraagt om de bal op te ruimen, omdat hij eerst moet gaan zitten, doet hij dat. Zo gaat dat elke training opnieuw.

Ingevuld in schema krijgen we:

Situatie	Gedrag	Gevolg
Binnenkomen	Bal stuiten	Verzoek van trainer

Duidelijk is dat het verzoek van de trainer niet het gewenste effect heeft. Op de training zal je vaak merken dat kinderen gedrag vertonen dat weliswaar de afkeuring van de trainer krijgt, maar in de ogen van het kind juist beloning oplevert (aandacht). De vraag is: welke gevolgen houden het gedrag van Jan in stand? Als Jan begint met de bal stuiten heeft dat de volgende gevolgen:

1. de trainer merkt het niet en Jan kan lekker met de bal stuiten;
2. de trainer merkt het wel en zegt er wat van. Jan gaat op de bank zitten en de trainer houdt op met zeuren (negatieve versterker).

Wat Jan leert is 'bij gezeur stoppen met stuiten' in plaats van 'bij binnenkomst direct op de bank gaan zitten'. De enkele keer dat Jan bij binnenkomst direct op de bank gaat zitten, besteedt de trainer er geen aandacht aan.

Ons advies aan de trainer op basis van deze gedragsanalyse wordt als volgt:

1. als Jan gaat stuiten, vraag hem opnieuw binnen te komen en dan meteen te gaan zitten. Geef hem daarna een complimentje. Het extra werk maakt het stuiten voor Jan minder aantrekkelijk;
2. als Jan direct gaat zitten bij binnenkomst, geef hem dan een extra compliment.

Omgaan met gedragsproblemen vergt durf. Een trainer moet zichzelf uitdagen en kritisch naar zichzelf kijken. Wat had ik als trainer anders kunnen doen? Hoe kan ik de situatie zo inrichten dat het probleemgedrag zo min mogelijk voorkomt?

4.2 De ABCD-methode

Naast het SGG-model, kunnen trainers gebruik maken van de ABCD-methode (bijlage 2). Dit is een eenvoudige manier om te reflecteren, om terug te kijken op een training.

De methode omvat een viertal vragen:

- Wat was er deze training **A**an de orde?
- Wat was daarin **B**elangrijk voor mij?
- Welke **C**onclusie trek ik daaruit?
- Wat ga ik hiermee **D**oen?

Voorbeeld werken met de ABCD-methode

*Wat was er deze les **Aan de orde**?*

Tijdens de handbaltraining zijn de kinderen bezig met het schieten op het doel. Tijdens de oefening moeten de spelers een voor een schieten op het doel. Een van de spelers trekt tijdens het wachten de broek van een medespeler naar beneden.

*Wat was daarin **Belangrijk voor mij**?*

Tijdens de oefening was ik als trainer gefocust op de spelers die aan het schieten waren op de goal. Vervolgens merk en zie ik wat er met de overige spelers aan de hand is. Er ontstaat rumoer en de speler met zijn broek op zijn heupen wordt uitgelachen. Als trainer vind ik het belangrijk dat elke speler een plek heeft in het team en dat we respectvol met elkaar omgaan. Medespelers uitlachen past niet in een teamgedachte, het naar beneden trekken van een broek evenmin.

*Welke **Conclusie** trek je daaruit?*

Als trainer concludeer ik twee belangrijke zaken. Ik moet mezelf anders positioneren tijdens de oefening, zodat ik oog heb voor alle spelers. Daarnaast moeten we met elkaar bespreken welke omgangsnormen we hanteren als team. Ik heb specifiek aandacht voor de speler die de broek naar beneden trekt.

*Wat ga je hiermee **Doen**?*

In mijn volgende training ga ik in mijn voorbereiding rekening houden met mijn positionering ten opzichte van de groep. Daarnaast ga ik oefenstof verzorgen waarbij weinig wachtmomenten zijn. Om het functioneren van het team onder de aandacht te brengen, laat ik de spelers individueel een gedragsregel formuleren. Deze gaan we bundelen en gebruiken we als uitgangspunt voor het functioneren van het team. Met de speler die de broek naar beneden trekt, heb ik een persoonlijk gesprek waarin ik zijn handelen ter sprake breng. Ik laat hem zijn excuses aanbieden.

4.3 Samenvattend

Wanneer je als trainer omgaat met kinderen met gedragsproblemen moeten niet de gedragsproblemen centraal staan, maar het omgaan met de gedragsproblemen. Om op een andere manier naar gedragsproblemen te kunnen kijken heb je kennis van je zelf nodig. Kritisch kijken naar je eigen handelen is essentieel in dit proces.

Hoofdstuk 5 Nog meer informatie?

1. Informatie te verkrijgen via:

- Begeleider bewegingsonderwijs, verbonden aan een school;
- Regionale sportservice, te vinden in gemeenten;
- Special Heroes, programma bewegingsonderwijs cluster 4;
- Sportbond.

2. Literatuur en brochures

- Mombarg, R., Moolenaar, B., Zengerink, G., Leistra, S. (2007) Reader kinderen met gedragsproblemen sociaal-emotionele problemen ; Groningen: IS via s.l.leistra@pl.hanze.nl
- Brochure Iedereen kan sporten via www.nocnsf.nl/stream/iedereen-kan-sporten-tips-tricks.pdf
- Brochure Having fun together through sports via www.nocnsf.nl/cms/streambin.aspx?documentid=7470
- Niks, C, Dool v.d., (2014) Handreiking voor moeilijk verstaanbaar gedrag binnen beweegsituaties via <http://www.onbepertksportief.nl/handreiking-moeilijk-verstaanbaar-gedrag-binnen-beweegsituaties>
- Berkel, M, e.a. (2010) Bewegingsonderwijs in cluster 4
- Buysse, W & P, Duijvestijn (2011) Sport zorgt. Ontwikkeling van vier waardevolle sportaanpakken voor jongeren in jeugdzorg.
- Hermens, N. & Gilsing, P. (2013) Sportclub in de jeugdketen. De mogelijkheden van pedagogische ondersteuning van sportverenigingen.
- Breedveld, L et al. (2010) Kinderen met gedragsproblemen en sport
- Boonstra, N. et al. (2010) Sporten geen probleem. Een onderzoek naar het bevorderen van sportdeelname van jeugdigen met gedragsproblemen

3. Tips op het internet

- www.onbepertksportief.nl
Onbepert Sportief wil samen met haar partners zorgen dat meer mensen met een handicap deelnemen aan sport- en beweegactiviteiten (voorheen Gehandicaptensport Nederland).
- www.specialheroes.nl
Special Heroes werkt eraan om leerlingen in het speciaal onderwijs te laten ervaren hoe leuk sporten en bewegen kan zijn.
- www.academievoorsportkader.nl
De Academie voor Sportkader (ASK) biedt bijscholingen aan voor trainers en coaches.
- www.paralympisch.nl
Website van NOC*NSF met informatie over sport, sportbonden, sportorganisaties en paralympische spelen.
- www.paralympisch.nl/zelf-sporten/landkaart-gehandicaptensport
Landkaart gehandicaptensport met handige links naar andere sportwebsites en sportmogelijkheden.
- www.mulierinstituut.nl
Sportdeelname voor jongeren met gedragsproblemen
- www.nocnsf.nl/openclubs
NOC*NSF streeft naar open clubs met een buurtfunctie.

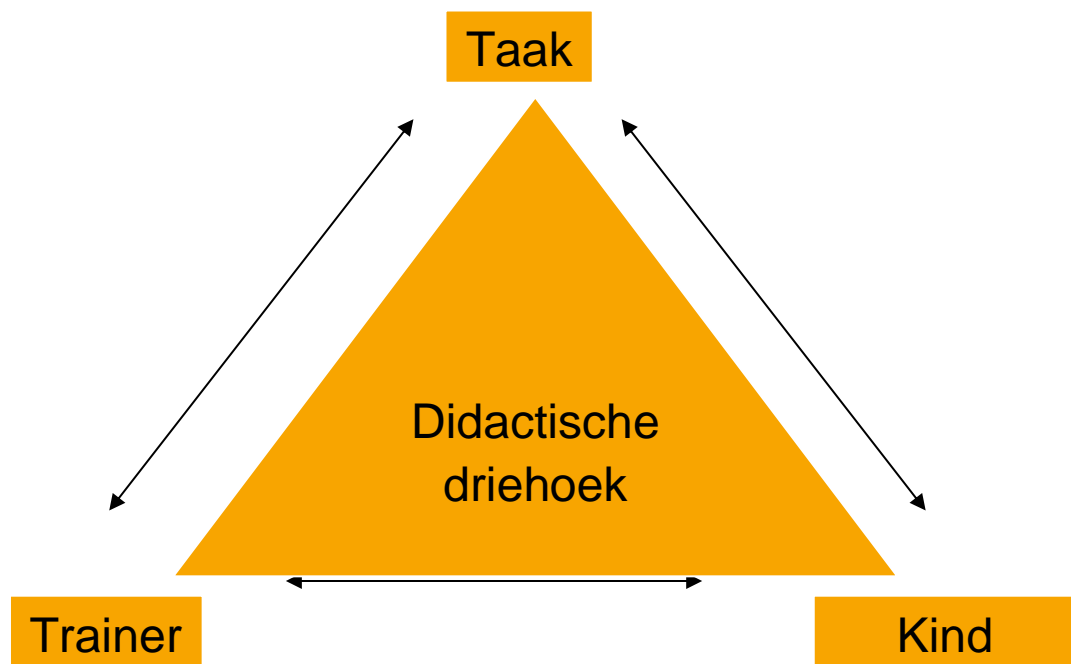
Bijlage 1: Didactische driehoek

- Motorische taken:
- Cognitieve taken:
- Sociaal-emotionele taken:

Afgestemd op **lesdoelen** (WAT wil ik het kind Leren?)

Rekening houdend met de **beginsituatie** van kinderen. (wat kunnen ze al?)

Kies voor een passende **didactische werkwijze** : (klassikaal, in groepen werken, individueel spelen)

Trainersvaardigheden:

- Lesdoelen formuleren
- Beginsituatie inschatten
- Instructie geven
- Overzicht houden
- Regels stellen
- Kinderen aan regels houden
- Voorbeelden geven
- Voorbeeldgedrag tonen
- Feedback geven (motorisch, sociaal-emotioneel, cognitief)
- Didactische aanwijzingen geven
- Organiseren
- Differentiëren
- Methodische opbouw verzorgen
- Veilige situaties/klimaat creëren
- Belonen/straffen/negeren
- Leervorderingen registreren
- Relatie aangaan met kinderen/ contact maken
- Hulp verlenen (fysiek en mentaal)
- Enthousiasmeren/stimuleren

Kinderen met:

- Motorische beperkingen
- Cognitieve beperkingen
- Sociale beperkingen
- Emotionele beperkingen
- Lichamelijke beperkingen
- Visuele beperkingen
- Auditieve beperkingen
- Ernstige spraak-en/of taal beperkingen
- Beperkingen in het regulier onderwijs
- ADHD
- PDD-NOS
- ASS
- ODD
- Angsten
- Depressies
- Etc.

Bijlage 2: SGG-model

Situatie Gedrag Gevolg

Schema:

Situatie : waar? wanneer? wie zijn erbij? welke activiteit?

Gedrag : zo concreet mogelijk

Gevolg : voor de geobserveerde en voor de ander(en)

Geef in het schema aan welk gedrag versterkt had moeten worden en welk gedrag genegeerd had kunnen worden.

Situatie	Gedrag	Gevolg
In welke situatie komt het gedrag voor?	Wat is het probleemgedrag?	Wat houdt het gedrag in stand?
	Wat is het wenselijk gedrag?	Wat zou een beloning kunnen zijn?

Bijlage 3. ABCD-methode

Reflectie met behulp van ABCD-methode

Wat was er deze les **A**an de orde?

Wat was daarin **B**elangrijk voor mij?

Welke **C**onclusie trek ik daaruit?

Wat ga ik hiermee **D**oen?

Bijlage 4 Praktijkopdracht

3.1.f8 Doelgroepen: sporters met gedragsproblematiek Werkprocessen 3.1.1, 3.1.2, 3.1.3, 3.1.4	
Inleiding	Als trainer-coach 3 kun je zelfstandig een verantwoorde training geven aan een groep die gedeeltelijk bestaat uit sporters met gedragsproblematiek. Het is van belang dat je op een passende manier omgaat met sporters met gedragsproblemen. Als trainer-coach kun je aansluiten bij de belevingswereld van de sporters en ben je op de hoogte van lastgevende gedragingen.
Opdracht	Plan, geef en evalueer een volledige training aan een groep waar sporters met gedragsproblematiek deel van uitmaken.
Doel	Je leert door deze opdracht een training plannen, uitvoeren en evalueren die wat betreft opbouw, structuur en aanpak is afgestemd op alle sporters dus ook die met gedragsproblematiek. Ook reflecteer je op eigen gedrag en houding.
Context	Je voert de opdracht uit bij een sportgroep die gedeeltelijk bestaat uit sporters met gedragsproblematiek.
Werkwijze	<ol style="list-style-type: none"> 1. Observeer en analyseer de groep sporters waaronder die met gedragsproblematiek aan wie je de training gaat geven; 2. Verdiep je in de lastgevende gedragingen van de sporters; 3. Observeer nogmaals gedragsproblematiek bij de sporters. Let ook op het handelen van de trainer-coach en de omgeving (wat valt je op ten opzichte van je eerste observatie?); 4. Stel op basis van je observatie/analyse en verdieping een trainingsvoorbereiding op die recht doet aan sporters met gedragsproblematiek; 5. Regel dat er iemand beeldopnames van jouw training mag en kan maken. Probeer zowel de omgeving, jouw gedrag en dat van de sporters te laten filmen; 6. Verzorg de training, wees bewust van en anticipeer op de behoefte van de sporters met gedragsproblematiek; 7. Houd rekening met de belevingswereld van sporters met gedragsproblematiek, wees je bewust van specifieke begeleidingsbehoefte; 8. Evalueer mede op basis van het beeldmateriaal de training en reflecteer op je eigen gedrag.
Resultaat	<p>De resultaten zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een volledig ingevuld voorbereidingsformulier met aandachtspunten die relevant zijn voor het geven van training aan sporters met gedragsproblematiek; - een(beeld)verslag met evaluatie van de gegeven training met aandacht voor kenmerken van sporters met gedragsproblematiek en de wijze waarop u je hiermee hebt rekening gehouden; - een reflectieverslag op eigen gedrag aan de hand van een observatieformulier.
Beheersingscriteria	<ul style="list-style-type: none"> - Informeert en betreft sporters met gedragsproblematiek bij het verloop van de training; - Maakt afspraken met sporter met gedragsproblematiek en ouders/derden; - Komt afspraken na; - Gaat vertrouwelijk om met persoonlijke informatie; - Houdt rekening met persoonlijke verwachtingen en motieven van de sporters met gedragsproblematiek; - Motiveert, stimuleert en enthousiasmeert sporters met gedragsproblematiek; - Past de omgangsvormen en het taalgebruik aan op de belevingswereld van de sporters met gedragsproblematiek; - Treedt op als een sporter met gedragsproblematiek zich onsportief gedraagt; - Analyseert beginsituatie gericht op de sporters met gedragsproblematiek, omgeving en eigen kwaliteiten als trainer;

	<ul style="list-style-type: none"> - Stemt de trainingsinhoud af op de mogelijkheden van de sporters met gedragsproblematiek; - Doet oefeningen op correcte wijze voor of gebruikt een goed voorbeeld; - Geeft feedback en aanwijzingen aan sporters met gedragsproblematiek op basis van een analyse van de uitvoering; - Reflecteert op het eigen handelen.
Afronding	De opdracht is afgerond als jij en de cursusleider tevreden zijn over de planning, uitvoering en evaluatie (inclusief reflectieverslag) van de training. Vraag ook naar de tevredenheid van de sporters over de training.

Ondersteuning	
Begeleiding	Met je cursusleider bespreek je de manier waarop aan sporters met gedragsproblematiek training gegeven kan worden. Jouw praktijkbegeleider geeft je feedback op alle onderdelen van deze opdracht en met name je omgang met de sporters met gedragsproblematiek.
Bronnen	Reader 'Sporters met gedragsproblemen'
Workshops	Sporters met gedragsproblemen.

Nederlands
Olympisch Comité
Nederlandse
Sport Federatie

